

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΜΕΛΙΒΟΙΑΣ

Αθανάσιος Τζιαφάλιας

Η Μελίβοια, περίφημη πόλη της αρχαίας Μαγνησίας, αναφέρεται για πρώτη φορά από τον Όμηρο σαν πατρίδα του Φιλοκτήτη, ο οποίος έλαβε μέρος στην Τρωική εκστρατεία και είχε υπό την εποπτεία του επτά πλοία. Σύμφωνα με την αρχαία επική παράδοση, ο ήρωας με την τραγική μοίρα έμελλε, ως κάτοχος των όπλων του Ηρακλή, να παίξει αποφασιστικό ρόλο στην εξέλιξη του Τρωικού πολέμου. Τον Φιλοκτήτη παρουσίασαν στη σκηνή και οι τρεις μεγάλοι τραγικοί ποιητές με παραλλαγές ο καθένας στην πλοκή του σχετικού μύθου. Όπως είναι γνωστό,

μόνον η ομώνυμη τραγωδία του Σοφοκλή έχει σωθεί, η οποία ακόμα και σήμερα μας συγκλονίζει με την δραματική εξιλέωση του άτυχου ήρωα από τη Μελίβοια.

Σύμφωνα με την αφήγηση του Ηρόδοτου, στις ακτές της Μελίβοιας και της Κασθαναίας εκθράσθηκε μέρος του Περσικού στόλου, που καταστράφηκε το 480 π.Χ. στην Σηπιάδα ακτή της Μαγνησίας, στα πλαίσια των ναυτικών επι-

χειρήσεων των Ελλήνων και των Περσών στο Αρτεμίσιο, παράλληλα με τη μάχη στις Θερμοπύλες και

Νότιο αρχαίο λιμάνι

πριν από την ναυμαχία της Σαλαμίνας. Στις αρχές του 4ου αι. π.Χ. και μέχρι την άφιξη του Φιλίππου Β΄ στη Θεσσαλία έκοβε δικά της νομίσματα, τα οποία στην μπροστινή τους όψη απεικόνιζαν τον Διόνυσο ή τη νύμφη Μελίβοια και στην πίσω τσαμπιά με σταφύλια. Από τα εικονογραφικά θέματα των νομισμάτων της δηλώνεται καθαρά ότι κύριο στοιχείο της οικονομίας της ήταν η καλλιέργεια της αμπέλου και η παραγωγή κρασιού.

Το 367 με 366 π.Χ. υπέστη φοβερή καταστροφή από τον θηριώδη τύραννο των Φερρών Αλέξανδρο. Ο Πλούταρχος περιγράφει την ωμότητα του Φεραίου τυράννου με τα ακόλουθα λόγια: Ο Επα-

Παράκτιο αρχαίο ιερό.

μεινώνδας είχε ακούσει ότι ο Αλέξανδρος κύκλωσε με τους δορυφόρους του τη Μελίβοια και τη Σκοτούσσα, πόλεις φιλικές και συμμαχικές του, ενώ οι πολίτες τους βρίσκονταν συγκεντρωμένοι στην εκκλησία του δήμου και τους έσφαξε όλους αρχίζοντας από τους εφήβους.

Μετά τις επανειλημμένες αφίξεις του Φιλίππου Β΄ στη Θεσσαλία και την επιβολή της Μακεδονικής επιρροής σ' αυτήν, η Μελίβοια ακολούθησε τη μοίρα των υπολοίπων Μαγνητικών πόλεων. Ο μεγάλος ηγεμόνας της Μακεδονίας με ευφυή διπλωματικότητα επέβαλε τη δύ-

ναμή του στις θεσσαλικές πόλεις, δίνοντας σ' αυτές αυτονομία. Μετά το 344 π.Χ. απέσπασε από τους Θεσσαλούς την Περραιβία και από τους

Φερραίους τη Μαγνησία, τις οποίες κατέστησε υπηκόους του.

Η Μακεδονική επιρροή στη Θεσσαλία διήρκεσε μέχρι το 197 π.Χ., οπότε ο Ρωμαίος ύπατος Τίτος Φλαμινίνος κατατρόπωσε τις δυνάμεις του Μακεδόνα βασιλιά Φιλίππου Ε΄ στις Κυνός Κεφαλές.

Η Μελίβοια όλη αυτήν την περίοδο δεν αναφέρεται ιδιαίτερα από τις σύγχρονες αρχαίες πηγές αλλά φαίνεται πολύ πιθανό ότι προσδέθηκε στο άρμα της Μακεδονίας μαζί με τις άλλες Μαγνητικές πόλεις. Ιδιαίτερη μνεία γι' αυτήν κάνει πολύ αργότερα ο Ρωμαίος ιστορικός Τίτος Λίβιος, ο οποίος μας δίνει λεπτομέρειες για τα δραματικά γεγονότα του Γ΄ Μακεδονικού πολέ-

μου. Σύμφωνα με τα λεγόμενά του, το 169 π.Χ. η Ρωμαϊκή σύγκλητος έστειλε τον ύπατο Παρκίο Ποπίλιο με πέντε χιλιάδες στρατιώτες να καταλάβει τη Μελίβοια, η οποία, κατά τον ιστορικό, βρισκόταν στις υπώρειες της Όσσας, προς την πλευρά της Θεσσαλίας, σε μια θέση από όπου ήταν δυνατό να απειλεί την ίδια τη Δημητριάδα. Οι Μελιβοιείς έτρεξαν οπλισμένοι στις πύλες και τα τείχη για να υπερασπίσουν την πόλη τους από την ξαφνική επίθεση του εχθρού. Στο μεταξύ ο Ρωμαϊκός στόλος στράφηκε στις ακτές του Παγασητικού κόλπου και, αφού κυρίευσε την Ιωλκό, είχε σκοπό να καταλάβει και την Δημητριάδα. Ο βασιλιάς όμως της Μακεδονίας

Βόρειο αρχαίο λιμάνι

Περσέας απέτρεψε τα σχέδια των Ρωμαίων, στέλνοντας στις περιοχές αυτές τον στρατηγό Ευφράνορα με 2000 στρατιώτες. Οι Ρωμαίοι όταν είδαν τον στρατό του Ευφράνορα να πλησιάζει τη Μελίβοια τρομοκρατήθηκαν, έκαψαν τις πολιορκητικές μηχανές και έλυσαν την πολιορκία της πόλης. Σύμφωνα με πληροφορίες πάλι του Τίτου Λίβιου αμέσως μετά την μάχη της Πύδνας το 168 π.Χ. ο στρατηγός Γάϊος Οκτάβιος κατέλαβε και κατέστρεψε ολοκληρωτικά τη Μελίβοια. Από κεί και πέρα η άλλοτε ονομαστή πόλη φαίνεται ότι έπαψε να υπάρχει καθόσον δεν μνημονεύεται να έπαιξε κάποιο ρόλο στη μετέπειτα μακρόχρονη περιό-

Γενική άποψη περιοχής
αρχαιολογικού χώρου

δο της Ρωμαιοκρατίας στη Θεσσαλία. Αναφέρεται μόνο πολύ αργότερα από τον Στέφανο Βυζάντιο.

Οι μαρτυρίες των αρχαίων πηγών για τη θέση της αρχαίας Μελίβοιας είναι αποσπασματικές, ασαφείς, και σε μερικές περιπτώσεις αντιφατικές. Στηριζόμενοι σ' αυτές οι νεώτεροι ερευνητές, περιηγητές, ιστορικοί και αρχαιολόγοι, διατύπωσαν διαφορετικές απόψεις για τη θέση της. Άλλοι την τοποθετούν στη θέση «Βίγλα» στις υπώρειες της Όσσας, πάνω από το ακρωτήριο Δερματάς. Ο Leake, και μόνον αυτός, την τοποθέτησε σε μία θέση, που λέγεται σήμερα «Κάστρο Βελίκας», κοντά στο μοναστήρι του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου. Άλλοι στη θέση «Παλιόκα-

στρο» της σημερινής κοινότητας Σκήτης, στα ανατολικά πρόβουνα της χαμηλής οροσειράς Μαυροβούνι, που συνδέει τους ορεινούς όγκους του Πηλίου και της Όσσας. Η θέση αυτή απέχει 8 χιλιόμετρα περίπου από το Αιγαίο. Τέλος, άλλοι ερευνητές υποστήριξαν ότι η Μελίβοια βρισκόταν στην περιοχή Κάτω Πολυδένδρι της κοινότητας Σκήτης και πιο συγκεκριμένα στη θέση «Σκιαδά» που βρίσκεται πάνω στη θάλασσα.

Ακόμα μερικοί είπαν ότι η θέση «Σκιαδά» ήταν το επίγειο της αρχαίας Μελίβοιας, που βρισκόταν στο Παλιόκαστρο Σκήτης και άλλοι εντελώς το αντίθετο, ότι δηλαδή εδώ ήταν αρχικά η Μελίβοια και μετά την καταστροφή της το 168

π.Χ. μετατοπίστηκε ψηλά στη Σκήτη. Τέλος, κατά μία τελευταία άποψη, η Μελίβοια βρισκόταν στη θέση Παλιόκαστρο Νεοχωρίου Αγιάς, μακριά δηλαδή, στην ενδοχώρα, περίπου 20 χιλιόμετρα από τη θάλασσα.

Οι πληροφορίες των αρχαίων πηγών, όταν δεν συνδυάζονται με την αρχαιολογική βάση, με σαφείς αρχαιολογικές ενδείξεις δηλαδή, κάνουν τα πράγματα πολύ δύσκολα. Και ακόμη, όταν η αναφερόμενη περιοχή καλύπτεται από πυκνή δασώδη βλάστηση, όπου δεν υπάρχει γεωργική δραστηριότητα, το θέμα περιπλέκεται ακόμα περισσότερο. Οι απόψεις των διαφόρων επιστημόνων, απόλυτα τεκμηριωμένες, σύμ-

*Λεπτομέρεια του τείχους
της Ακρόπολης*

φωνα με τις αρχαίες πηγές, είναι θεωρητικές, αφού δεν λαμβάνουν υπόψη, δεν μπορούσαν άλλωστε, τα πραγματικά αρχαιολογικά δεδομένα της περιοχής. Έχοντας όλο αυτό το θεωρητικό πλαίσιο υπόψη μας, ξεκινήσαμε στις αρχές της δεκαετίας του 1980 μία τεράστια ερευνητική προσπάθεια για τον εντοπισμό της αρχαίας Μελίβοιας. Μετά από επανειλημμένες αυτοψίες σε όλες τις αρχαιολογικές θέσεις της παραλιακής ζώνης του Αγιοκάμπου, ανασκαφική έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δύο σημεία: στη θέση «Παλιόκαστρο» της Σκήτης και στη θέση «Σκιαδά» Κάτω Πολυδενδρίου.

Κλίμακα ανόδου και τήροι τοποθέτησης αναδημάτων στον βράχο του παράκτιου ιερού

Εισαγωγικά πρέπει να ειπωθεί ότι όλη αυτή η περιοχή είναι ημιορεινή ή ορεινή και καλύπτεται από πυκνή δασική και θαμνώδη βλάστηση. Πουρνάρια και βάτα περιπλέκονται στους κορμούς των δρυών με αποτέλεσμα οι θέσεις αυτές να είναι κυριολεκτικά απροσπέλαστες για τον καθένα. Ειδικότερα στη θέση «Παλιόκαστρο» της Σκήτης έγιναν ευρύτατες εργασίες υλοτομίας και αποψίλωσης του αρχαιολογικού χώρου από τη θαμνώδη κυρίως βλάστηση. Με ένα διάδρομο πλάτους οχτώ μέτρων στάθηκε δυ-

νατό να ακολουθηθεί η πορεία του εξωτερικού τείχους της πόλης στο συνολικό μήκος τριών περίπου χιλιομέτρων. Με στενότερους εσωτερικούς διαδρόμους, κάθεται προς

το εξωτερικό τείχος, έγιναν προσβάσεις στο εσωτερικό της πόλης και συγκεντρώθηκαν επιστημονικά στοιχεία για τη μορφή της. Η πόλη αυτή αν είναι ή όχι η «Κενταυρόπολις», θα μας το πούν οι ειδικοί βυζαντινολόγοι- απλώνεται σε έκταση 200 περίπου στρεμμάτων και ανήκει χρονολογικά στα βυζαντινά χρόνια. Τα οικοδομήματα και το εξωτερικό τείχος, το οποίο σώζεται σε ορισμένα σημεία σε ύψος έξι μέτρων και διατηρεί επάλλξεις και πύργους, είναι κατασκευασμένα με την τεχνική της περιόδου αυτής. Με μικρές ανασκαφικές έρευνες στα θεμέλια του εξωτερικού τείχους και στο εσωτερικό της πόλης δεν βρέθηκε κανένα ίχνος παλιότερης κατοίκησης στο χώρο αυτό. Η

πόλη δημιουργήθηκε στα βυζαντινά χρόνια σε μια έξοχη στρατηγικά θέση, όπου δεν υπήρχε καμία παλιότερη κατοίκηση. Κάποτε πρέπει να αποκαλυφθεί πλήρως και ένας ωραιότατος πλακοστρωμένος δρόμος που συνέδεε τη θέση αυτή με την Αγιά.

Επομένως, οι απόψεις των ειδικών που τοποθετούν την αρχαία Μελίβοια σ'αυτή τη θέση, δηλαδή στο Παλιόκαστρο της Σκήτης, πρέπει να εγκαταλειφθούν οριστικά, διότι οι πληροφορίες των αρχαίων πηγών δεν έχουν εδώ αρχαιολογική βάση.

Η θέση «Σκιαθά» Κάτω Πολυδενδρίου, όπου απλώνεται ένας γνωστός από

Λεπτομέρεια του τείχους της Ακρόπολης

παλιά αρχαίος οικισμός, καλυπτόταν και αυτή από πυκνή δασώδη βλάστηση. Οι εκτεταμένες εργασίες καθαρισμού και υλοτομίας σε διάφορα σημεία του έδωσαν τη δυνατότητα να συγκεντρωθούν για πρώτη φορά αρκετά επιστημονικά στοιχεία για τη μορφή και την οργάνωση του αρχαίου οικισμού.

Μορφή του αρχαίου οικισμού: Ο αρχαίος οικισμός απλώνεται πάνω σε χαμηλό ύψωμα των ανατολικών προβούνων του όρους Μαυροβούνι με πρόσοψη προς το Αιγαίο πέλαγος. Από το ύψωμα «Κάστρο», το οποίο αποτελεί το υψηλότερο σημείο της, σε ύψος 72μ. από τη θάλασσα, με

Τμήμα του αρχαίου τείχους

απότομες καταπτώσεις του εδάφους καταλήγει ανατολικά στις βραχώδεις ακτές του Αιγαίου σε ύψος 8 μέτρων από τη θάλασσα. Εδώ υπάρχουν δύο φυσικοί ρομίσκοι, οι οποίοι αποτελούν μάλλον τα δύο λιμάνια του αρχαίου οικισμού. Εξαιτίας της μεγάλης κλίσης του εδάφους κατασκευάσθηκαν εσωτερικοί αντερειαματικοί τοίχοι για την συγκράτηση των χωμάτων και τη δημιουργία ανδρήρων. Ο αρχαίος οικισμός δηλαδή ήταν δομημένος πάνω σε κλιμακωτά άνδηρα καθώς απλωνόταν προς τη θάλασσα. Ορίζεται

στα βόρεια, δυτικά και νότια από ένα ενιαίο ρέμα βάρους πάνω από 20 μέτρα σε ορισμένα σημεία του, το οποίο τους χειμερινούς μήνες είναι γεμάτο με νερό

και θα αποτελούσε στην αρχαιότητα φυσική οχύρωση. Αμέσως βόρεια από το βόρειο σκέλος του ρέματος αυτού εκτείνεται νεκροταφείο, το οποίο απλώνεται στα πρανή του εκεί υψώματος. Νεκροταφείο επισημάνθηκε επίσης στο πλάτωμα «Μνήματα», νότια από το νότιο σκέλος του ρέματος.

Εξωτερικό τείχος. Το μήκος του εξωτερικού τείχους δεν ξεπερνά τα 800 μέτρα και έχει κατά διαστήματα τετράγωνους πύργους. Η ευθυνηρία και η πρώτη σειρά των δόμων αποτελούνται από λαξευτούς μαρμάρινους κυβόλιθους. Η συνέχειά του προς τα πάνω είναι κατασκευασμένη από μικρές πλακαρές πέτρες ντόπιου γρανίτη, χωρίς συνδετικό

υλικό. Σ' ορισμένα τμήματα, όπως στο ύψωμα «Κάστρο», σώθηκε ύψος 1.80μ. Το πλάτος, όπου στάθηκε δυνατό να εξακριβωθεί, είναι 2.5μ. Οι τετράγωνοι πύργοι, από τους οποίους με ασφάλεια επισημάνθηκαν τέσσερις, είναι κτισμένοι στο σύνολό τους με μαρμάρινους λαξευτούς γωνιόλιθους.

Εσωτερικοί αντερεισματικοί τοίχοι: Έχουν την ίδια δομή με το εξωτερικό τείχος. Η ευθυνηρία τους, δηλαδή η πρώτη σειρά των δόμων, αποτελείται από λαξευτούς κυβόλιθους και η ανωδομή τους από πλάκες γρανίτη.

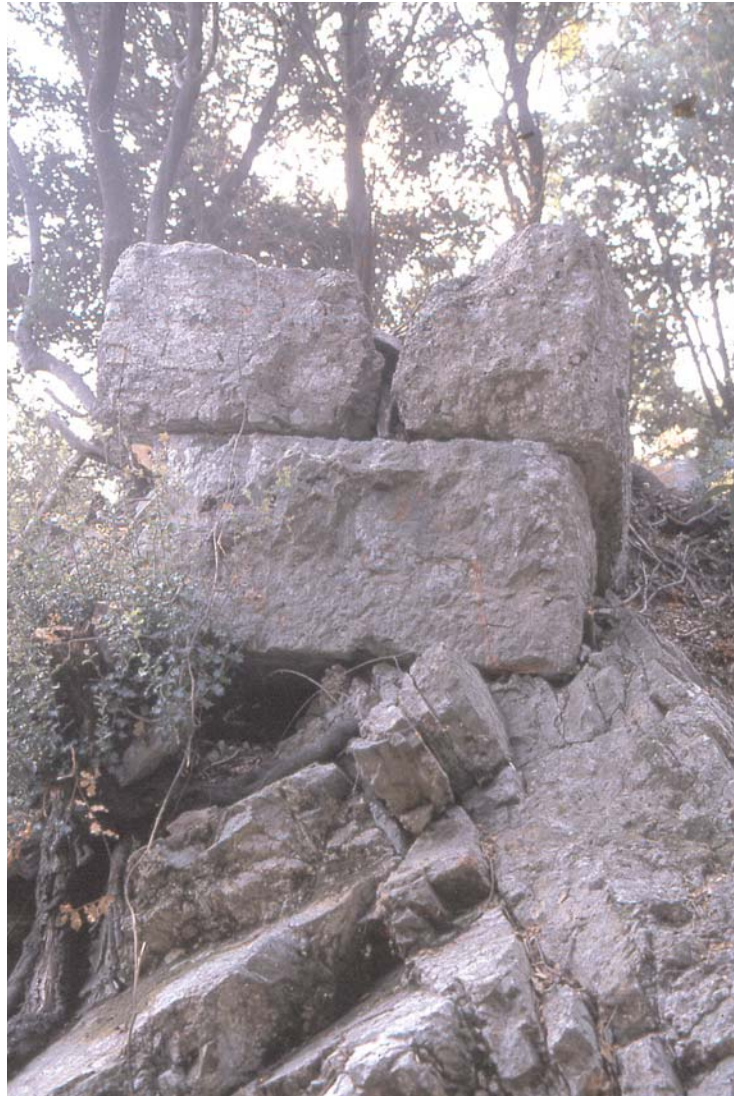
Λιμάνια: Ο αρχαίος οικισμός φαίνεται ότι είχε δύο λιμάνια

*Ερείπια της αρχαίας
Αχρόπολης*

νια. Το ένα στον όρμο «Κρυψιάνα» και το άλλο στο επόμενο όρμο, στα νότια του προηγούμενου. Στον βόρειο βραχίονα του πρώτου λιμανιού υπάρχουν σε χαμηλό βράχο λαξεύματα, τα οποία υποδηλώνουν την παρουσία σημαντικού παράκτιου ιερού. Συγκεκριμένα, είχε λαξευτεί μία κλίμακα ανόδου ως την κορυφή του βράχου και είχαν διανοιγεί σε όλες τις πλευρές του τετράγωνοι τώρμοι για την τοποθέτηση αναθηματικών στηλών. Στο νότιο μυχό του αρχαιολογικού χώρου οι ενδείξεις για την ύπαρξη λιμανιού είναι ασφαλέστερες. Επιστημάνθηκαν εδώ ευδυντηρίες κτιρίων που πιθανότατα έχουν σχέση με λιμενικές εγκαταστάσεις.

Ευρήματα: Σ' όλη την έκταση του αρχαιολογικού χώρου υπάρχουν κατεσπαρμένα στο έδαφος άφθονα όστρακα κεραμικής των

Τμήμα του αρχαίου τείχους

κλασικών και των ελληνοιστικών χρόνων. Ιδιαίτερη είναι ανάμεσα σ'αυτά η παρουσία πολλών τμημάτων οξυπύθμενων αμφορέων. Σε ορισμένες περιπτώσεις βρέθηκαν ενσφράγιστες λαβές τέτοιων αμφορέων με τα εθνικά ονόματα της Θάσου, Κνίδου και Τενέδου. Βρέθηκαν ακόμα στο εξωτερικό τείχος τέσσερις σφαίρες βλητικών μηχανών, οι οποίες σημαίνουν ότι σε κάποια περίοδο ο οικισμός αυτός πολιορκήθηκε.

Χρονολογία: Όπως αποδείχθηκε από την επιστημονική επεξεργασία τους, τα παλιότερα από τα ευρήματα αυτά χρονολογούνται στο 6^ο μισό του 5ου αι. π.Χ. και τα νεότερα στο α^ο μισό του 2ου αι. π.Χ. Η κατασκευή του εξωτερικού τείχους έ-

γινε, σύμφωνα με την κεραμική θεμελίωσης και τα νομίσματα στο α^ο μισό του 3ου αι. π.Χ. και πιο συγκεκριμένα στα χρόνια του βασιλιά της Μακεδονίας Αντίγονου Γονατά. Από τον 2ο αι. π.Χ. ο αρχαίος οικισμός εγκαταλείφθηκε οριστικά χωρίς να κατοικηθεί σε νεότερες εποχές. Από κεί και πέρα καλύφθηκε από πυκνή δασική βλάστηση και παρέμεινε αλώβητος μέχρι τα τελευταία χρόνια. Τα αρχαιολογικά στοιχεία που έχουν συγκεντρωθεί αποδεικνύουν νομίζω ότι στο χώρο αυτό δεν βρισκόταν η αρχαία Μελίβοια για τους παρακάτω λόγους.

Συμπεράσματα: Πρώτα-πρώτα δεν υπάρχει εδώ Μυκηνα-

*Ερείπια της αρχαίας
Ακρόπολης*

ϊκός πυρήνας που να συνδέει τη θέση με την αρχαία μυθολογική παράδοση. Και αυτό γιατί γνωρίζουμε πολύ καλά ότι οι τραγουδοποιοί των γεωμετρικών χρόνων (11ος-8ος αι.π.Χ.), οι λεγόμενοι αοιδοί, ανάμεσα στους οποίους και μάλιστα από τους τελευταίους συγκαταλέγεται και ο Όμηρος, τραγουδούσαν για ένα ένδοξο παρελθόν και αυτοσχεδίαζαν με συνοδεία κιθάρας (φόρμιγγας) για τα κατορθώματα ηρώων και θεών πολύ παλιότερων εποχών (τα λεγόμενα ηρωικά έπη). Τα Ομηρικά έπη, η Ιλιάδα και η Οδύσσεια δημιουργήθηκαν στο τέλος του 8ου αι. π.Χ. και αναφέρονταν στον Τρωικό πόλεμο, τον 12ο αι. π.Χ., στο τέλος δηλαδή των Μυκηναϊκών χρόνων, καθώς και στην επιστροφή, τον «Νόστο» των Αχαιών στις πατρίδες τους μετά τη λήξη του. Τα έπη αυτά είναι ποιητικά δημιουργήματα που είχαν σαν στόχο να τέρπουν τους ακροατές του αοιδού - δημιουργού τους και κατά

κανένα τρόπο δεν ήταν έργα ιστορίας ή γεωγραφίας. Το περιεχόμενό τους κατά τους αρχαίους περιελάμβανε έργα «Ανδρών τε θεών τε», που σημαίνει παράλληλη δράση θεών και ηρώων. Ωστόσο, όταν αναφέρονται σε σαράντα περίπου ταυτισμένες πόλεις, όπως οι Μυκήνες, η Τίρυνθα, η Ιωλκός κ.λ.π., ασφαλώς οι πόλεις αυτές τον 8ο αι.π.Χ. ήταν σε παρακμή, ήταν γνωστές όμως ως θέσεις παλιές με τα υλικά τους κατάλοιπα (κυκλώπεια τείχη, μέγαρα, θολωτοί τάφοι κ.λ.π.), τις οποίες η γεωμετρική γενιά αοιδών γνώριζε πολύ καλά από τους παλιότερους Μυκηναίους αοιδούς, από τους οποίους συνεχιζόταν η παράδοση στόμα με στόμα για τέσσερις αιώνες μέχρι το τέλος του 8ου αι.π.Χ., όπου έζησε ο Όμηρος, έχοντας λάβει όμως η παράδοση αυτή τη μορφή του μύθου και της ποιητικής φαντασίας. Επομένως, αν η αναφορά του Ομήρου (αν πράγματι υπήρξε ένας ποιητής με αυτό

το όνομα) στο μύθο του Φιλοκτήτη και την πόλη της Μελίβοιας, είχε σχέση με το λόφο Σκιαδά, έπρεπε αυτή η θέση να καλύπτεται από αφθονία Μυκηναϊκών καταλοίπων, πράγμα όμως που δεν συμβαίνει πάρα το πλήθος των ανασκαφικών τομών που πραγματοποιήθηκαν μέχρι τον φυσικό βράχο. Προσωπικά θα ήμουν από τους πιο ευτυχείς αρχαιολόγους αν πραγματικά μπορούσα να τεκμηριώσω ότι στη θέση Σκιαδά απλώνεται η Μυκηναϊκή Μελίβοια, η πατρίδα του μεγάλου ήρωα Φιλοκτήτη. Όμως πρέπει να γίνει σαφές ότι ο αρχαίος οικισμός δημιουργήθηκε και αναπτύχθηκε εδώ με

τά τα μέσα του 5ου αι. π.Χ. Και το 480 π.Χ., όταν αναφέρει ο Ηρόδοτος ότι καταστράφηκε ο Περσικός στόλος στις ακτές της Μελίβοιας, δεν υπήρχε εδώ κανένα ίχνος ζωής. Δεύτερο και το βασικότερο, η έκταση όπου απλώνεται ο αρχαίος οικισμός είναι πολύ μικρή, καθόσον περιλαμβάνει μόλις 55 στρέμματα, από τα οποία το 30% είναι απότομοι βράχοι, αδόμητη έκταση δηλαδή. Δεν είναι βέβαια δυνατό να θεωρηθεί η έκταση αυτή κατάλληλη για την ανάπτυξη των

δημοσίων λειτουργιών μιάς οργανωμένης πόλης. Και η Μελίβοια φαί-

νεται από τις αρχαίες μαρτυρίες ότι στους ιστορικούς χρόνους ήταν οργανωμένη πόλη. Ο Πλούταρχος αναφέρει ότι ο Αλέξανδρος των Φερρών βρήκε τους Μελιθιοείς συγκεντρωμένους στην εκκλησία του δήμου, που βέβαια σημαίνει ότι η πόλη είχε τουλάχιστον αγορά. Οι επώνυμες θεσσαλικές πόλεις των ιστορικών χρόνων είχαν εμβαδόν από 200 έως 800 ή και 10000 ακόμη στρέμματα. Η δε αγορά τους απλωνόταν σε έκταση από 6 έως 10 στρέμματα. Αν αφαιρέσουμε την αδό-

μητη (βραχύδη) έκταση του οικισμού αυτού, μας μένουν ωφέλιμα μόνον 40 στρέμματα περίπου. Και από αυτά, αν αφαιρεθούν τα 6 στρέμματα της αγοράς, το εμβαδόν των δρόμων, ναών και άλλων δημοσίων λειτουργιών, μετά θίας μένουν 25 στρέμματα για δομήσιμη έκταση. Αν λάβουμε υπόψη ότι ο κάθε αρχαίος θεσσαλός αγρότης χρειαζόταν 2 στρέμματα για την κατοικία του, τις αποθήκες και τους στάβλους του μπορεί ο καθένας να υπολογίσει ότι δεν θα μπορούσαν στο χώρο αυτόν να ζήσουν παραπάνω από δεκαπέντε

κία του, τις αποθήκες και τους στάβλους του μπορεί ο καθένας να υπολογίσει ότι δεν θα μπορούσαν στο χώρο αυτόν να ζήσουν παραπάνω από δεκαπέντε

αρχαίες αγροτικές οικογένειες. Αν υπολογίσουμε ότι η κάθε οικογένεια είχε τέσσερα άτομα αντιλαμβανόμαστε όλοι ότι με 60 κατοίκους δεν θα μπορούσε να αναπτυχθεί μια οργανωμένη πόλη.

Πιστεύω λοιπόν ότι ο χώρος αυτός δεν μπορεί να είναι τίποτα άλλο παρά το λιμάνι, το επίνειο κάποιας μεγάλης αρχαίας πόλης.

Και τώρα ας έρθουμε στη θέση Βίγλα. Ύστερα από επανειλημμένες επισκέψεις μας εδώ διαπιστώθηκαν τα ακόλουθα: Πρώτο, υπάρχουν βέβαια κάποια ερείπια, πλήν όμως είναι βυζαντινών χρόνων και δεν σώζεται κανένα παλιότερο ίχνος. Δεύτερο, στην παρακείμενη θέση «Μολύβια», που θεωρήθηκε σαν παραφθορά του ονόματος Μελίβοια, υπάρχει εγκατάσταση των ελληνιστικών χρόνων, η οποία όμως απλώνεται σε έκταση 5-6 στρεμμάτων μόνο. Ίσως εδώ υπήρχε κάποιο Μακεδονικό φρούριο, πλήν όμως

δεν είναι δυνατόν να γίνει λόγος για ταύτιση της θέσης της περίφημης αρχαίας πόλης της Μαγνησίας.

Μετά τον αποκλεισμό των τριών θέσεων (Παλιόκαστρο Σκήτης, Σκιαδά και Βίγλα) η προσοχή μας στράφηκε στην έρευνα του Παλιόκαστρου του Νεοχωρίου Αγιάς, όπου συνεχίσαμε τις ανασκαφές που είχαν αρχίσει πριν από λίγα χρόνια. Από τα αρχαιολογικά δεδομένα που συγκεντρώσαμε, καταλήξαμε στη διαπίστωση ότι πραγματικά εδώ υπάρχει αρχαία πόλη, η οποία απλώνεται σε έκταση 200 στρεμμάτων και πλέον. Τα κινητά δε αρχαιολογικά ευρήματα χρονολογούνται από τις αρχές του 6ου αι. π.Χ. μέχρι το τέλος του 5ου αι. π.Χ., χωρίς ακόμα να έχει εξακριβωθεί αν υπάρχει παλιότερη κατοίκηση. Πάντως ένα είναι βέβαιο: ότι η πόλη αυτή εγκαταλείφθηκε στα τέλη του 5ου αι. π.Χ. χωρίς να κατοικηθεί ποτέ σε νεότερες εποχές. Ε-

πομένως, εκτός του ότι η θέση αυτή είναι πολύ μακριά από τη θάλασσα, δεν συμβαδίζουν εδώ οι μαρτυρίες των αρχαίων πηγών με την αρχαιολογική βάση και δεν είναι δυνατόν να είναι η Μελίβοια.

Ύστερα από όλα αυτά το πρόβλημά μας ήταν ολοφάνερο. Για χρόνια χτενίσαμε κυριολεκτικά την περιοχή της παραλιακής ζώνης του Αγιοκάμπου, κάτω από αντίξοες συνθήκες, νιώθοντας συχνά, άλλοτε ελπίδες και άλλοτε απογοήτευση γιατί η μία θέση καταρριπτόταν μετά την άλλη, έχοντας βέβαια στο μυαλό μας ότι η Μελίβοια ήταν παράκτια πόλη. Στο τέλος γυρίσαμε στη θέση που υπέδειξε ο ἄῤῥῆῤῥῆ, η οποία ονομάζεται σήμερα «Κάστρο» του παραλιακού οικισμού της Βελίκας, κοντά στο μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου και πραγματοποιήσαμε εκτεταμένες επιφανειακές έρευνες. Στο παραλιακό ύψωμα «Κάστρο», που πρωτοαντίκρυσε ο ἄῤῥῆῥῆ,

υπάρχει πράγματι βυζαντινό κάστρο, το οποίο στηρίζεται σε οχύρωση ελληνοιστικῶν χρόνων. Η πεδινή έκταση περιμετρικά από τον λόφο αυτόν, που αριθμεί πάνω από 180 στρέμματα, έχει όστρακα των κλασικῶν και των ελληνοιστικῶν χρόνων. Κατά την κατασκευή εξοχικῶν κατοικιῶν σ'αυτή τη θέση βρίσκονται κτιριακά λείψανα και τάφοι των χρόνων αυτῶν σε βάθος ἑξί και πλέον μέτρων. Ασφαλῶς ἔχουμε ἐδῶ τεράστιες προσχώσεις. Οι αλιεῖς του σύγχρονου οικισμού της Βελίκας χρησιμοποιούσαν μέχρι λίγα χρόνια πριν κατασκευαστεί το σύγχρονο λιμάνι, ως καταφύγιο των πλοιαρίων τους, τους φυσικούς ορμίσκους της θέσης «Σκιαθιά», οι οποίοι είναι οι μόνοι σε ὅλη την αλίμενη περιοχή του Αγιοκάμπου, παρόλο που η απόσταση είναι 9-10 χιλιόμετρα. Σε ἐνα διεθνές συνέδριο για την αρχαία Θεσσαλία κατέληγα την ανακοίνωσή μου για την αρχαία Μελίβοια ως εξής:

«Διερωτάται λοιπόν κανένας μήπως στο Κάστρο της Βελίικας ήταν η αρχαία Μελίβοια και η θέση «Σκιαδά» ήταν το επίνειό της, το οποίο χρησιμοποιούνταν από τους αρχαίους Μελιβοιείς, όπως και σήμερα; Τίποτα δεν είναι ακόμη σίγουρο, γιατί οι επιφανειακές έρευνες σε μια περιοχή με πυκνή, σχεδόν απροσπέλαστη, βλάστηση δεν εξασφαλίζουν απόλυτα θετικά συμπεράσματα.

Ωστόσο, το μόνο βέβαιο νομίζω είναι ότι η αρχαία Μελίβοια βρίσκεται μέσα στη ζώνη της παραλίας του Αγιοκάμπου και περιμένει να αντι-

κρύσει το φώς. Ας ελπίσουμε ότι είναι απλά θέμα χρόνου».

Σήμερα πλέον πιστεύω ότι έχει έρθει το πλήρωμα του χρόνου. Με το ανασκαφικό έργο που πραγματοποιείται από την αρχαιολόγο Σταυρούλα Σδρόλια στο Κάστρο Βελίικας, το οποίο μου έκανε την τιμή να μου δείξει, πιστεύω ότι ανοίγονται μπροστά μας νέοι δρόμοι. Με το

ένστικτο του παλιότερου αρχαιολόγου διαισθάνομαι ότι αρχίζει σιγά-σιγά να ξετυλίγεται το κουβάρι, που θα λύσει ο-

ριστικά το μυστήριο της αρχαίας Μελίβοιας. Βεβαίως με αδημονία περιμένω να βρεθεί κάποιο νόμισμα, κάποια επιγραφή, κάποιο σφράγισμα, που θα φωτίσει πλήρως το θέμα. Και τότε, θα αισθανθώ κι εγώ πλήρως δικαιωμένος, γιατί διαφορετικά οφείλω να ομολογήσω ότι η θέση της αρχαίας Μελίβοιας θα παραμείνει για μένα τουλάχιστον ένα άλυτο μυστήριο.

Σημείωση. Βλ. την παλιότερη μελέτη μας με τίτλο: Αναζητώντας την Αρχαία Μελίβοια, στο: Θεσσαλία. Δεκαπέντε χρόνια αρχαιολογικής έρευνας (1975-1990, Αποτελέσματα και προοπτικές, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Λυών, 17-22 Απριλίου 1990, έκδ. Αθήνα 1994, σ.143-152.